

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

พระจริงพระปลอม

พระในครั้งพุทธกาลเป็นพระพุทธรูปก็มิใช่ พระของพระพุทธรูปเจ้าเป็นพระสาวกอรหันต์ก็มี แต่ต่อมาในสมัยพระของพวกเรานี้จะเป็นพระอะไรก็ยังไม่เรียกตายตัวไม่ได้ ถ้าเป็นพระชอบบอกบัตร์บอกเบอร์ก็ต้องเรียกตามชื่อว่า พระบัตร์พระเบอร์ พระสะเดาะเคราะห์สะเดาะกรรม พระดูฤกษ์งามยามดี พระลงเลขลงยันต์ พระตะกรุดคาถา เหล่านี้ก็ล้วนแต่พระทั้งนั้น ไม่ทราบว่าเป็นพระองค์ไหนเป็นพระของเขาและพระรูปไหนเป็นพระของเรา เพราะพระคละเคล้ากันด้วยพระ ไม่สามารถจะแยกพระออกจากพระได้ ส่วนพระของพระพุทธรูปก็ดี พระสาวกของพระพุทธรูปก็ดี ท่านปฏิบัติตนของท่านอย่างไรจึงกลายเป็นพระพุทธรูปขึ้นมา และกลายเป็นพระสาวกอรหันต์ขึ้นมา พระของพระพุทธรูปเป็นอย่างนี้

มาถึงพระของพวกเรานี้กลายเป็นพระทันสมัย เรียกว่าพระสมัยใหม่ มีทุกอย่างไม่แพ้โลกเขาเลย ตนก็ไว้วางใจตนเองไม่ได้ทั้ง ๆ ที่ตนก็เป็นนักบวช นุ่งห่มผ้ากาสาวัสตรโกนผมโกนคิ้ว ปฏิญาณตนเป็นพระเช่นเดียวกับพระสมัยพุทธกาล การงานของพระทุก ๆ อย่างโดยมากออกจากความรู้สึกและความชอบใจ ส่วนจะเป็นไปตามแถวแนวแห่งลัทธิธรรมนั้นยังเป็นปัญหาที่ดีไม่แตก เพราะเหตุนี้พระในสมัยพุทธกาลกับพระสมัยปัจจุบันจึงต่างกันปฏิบัติเครื่องดำเนิน แม้จะอยู่ในวงนักบวชและพระโอวาทของพระพุทธรูปอันเดียวกันก็ตาม แต่โอวาทสำคัญคือโอวาทของกิเลสตัณหาอาสวะมันครอบงำที่หัวใจของเราทุก ๆ ท่าน เมื่อเรามีความใคร่ใฝ่ใจต่อโอวาทอันจอมปลอมซึ่งฝังอยู่กับใจของเราแล้ว ความเคลื่อนไหวทางกาย วาจา ใจ ทุก ๆ อาการ จะต้องกลายเป็นของปลอมจากพระโอวาทของพระพุทธรูปไปหมด ไม่มีอันใดจะปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาทางกาย วาจา ใจของพวกเรา ผลอันจะพึงได้รับต้องเดินตามรอยแห่งเหตุที่ตนได้ดำเนินไปแล้ว

การดำเนินเหตุของพระพุทธรูปก็ดี ของพระสาวกก็ดี จนได้มาเป็นสรณะของพวกเราทุกวันนี้ กับพวกเราทั้งหลายที่ได้เปล่งวาจาเป็นพระของพระพุทธรูป เป็นพระศากยบุตร จะเหมือนกันหรือไม่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับพระโอวาทของพระพุทธรูปมาปกครองจิตใจของเรา และโอวาทอันจอมปลอมซึ่งฝังอยู่ในหัวใจของเราทั้งวันทั้งคืนนั้น นี้ขอให้เราทั้งหลายพิจารณา ถ้าเราเห็นว่าพระพุทธรูปประเสริฐกว่าเทวทัตที่ฝังอยู่ในหัวใจของเราแล้ว เราก็จะกลายเป็นพระสาวกของพระพุทธรูปขึ้นมาด้วยความบริสุทธิ์เป็นขั้น ๆ ขึ้นไป จนถึงความบริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง คือ สาวกอรหันต์

การที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนานหรือไม่นาน จะไม่เป็นปัญหาอันใดกับท่านผู้บำเพ็ญตบะอยู่กับธรรมของท่าน จะปรากฏผลขึ้นมาตามลำดับแห่งเหตุเสมอไป เหตุที่เราบำเพ็ญตบะแล้วกับผลอันชอบธรรมซึ่งผู้ปฏิบัติจะควรได้รับ จะไม่ขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่หรือนิพพานไปแล้ว แต่ขึ้นอยู่กับหลักสวากขาตธรรมและนิยานิกธรรมโดยถ่ายเดียว เราทุกคนจงตัดสินใจว่าจะน้อมตนไปสู่โอวาทใด โอวาทอันสำคัญที่พร่ำสอนตนอยู่ตลอดเวลา คือโอวาทที่เกิดจากวิภูฏะเป็นครูสอน ใครจะสอนหรือไม่ก็ตาม ธรรมชาตินี้เป็นครูสอนโดยลำพังตนเอง เพราะความชำนาญและเชี่ยวชาญในทางสายนี้มานาน จนไม่สามารถจะนับอ่านได้ว่ากี่กัปก็กัลป์ การเกิด ๆ ตาย ๆ ซึ่งมีประจำอยู่ในสัตว์และสังขารทั่ว ๆ ไป ไม่มีใครจะสามารถคัดค้านกันได้ว่ามีมากน้อยต่างกันเท่าไร ไม่เหมือนกับสมบัติภายนอกซึ่งมองเห็นด้วยตาเห็นว่า คนนั้นมีมาก คนนี้มีน้อย พอจะมาเทียบเคียงหรือวัดเหวี่ยงกันได้

ถ้าเราเป็นผู้มุ่งหวังความเป็นสาวกที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าแล้ว จงเป็นผู้หนักในพระโอวาท ซึ่งเป็นธรรมที่บริสุทธิ์หลุดจากพระโอษฐ์ของพระองค์ออกมาเป็นธรรมทั้งแท่ง แล้วน้อมมาปฏิบัติตัดกาย วาจา ใจของตนให้เป็นไปตาม อย่างนี้จึงจะเป็นไปได้ในแถวแห่งธรรมที่พระองค์และสาวกได้ผ่านไปแล้ว ถ้าเรายังจะเห็นเรื่องความเห็นของเรา ซึ่งเป็นตัวหลอกลวงอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นของดีด้วยแล้ว แม้เราจะเปล่งวาจาว่าเป็นศิษย์ของพระตถาคตก็สักแต่คำพูดเท่านั้น ไม่ปรากฏผลอันใดให้เป็นความสมหวังตามคำกล่าวอ้างนั้นเลย

ยิ่งสมัยทุกวันนี้ ไปและอยู่ที่ไหน ๆ เต็มไปด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นภัย ผู้หนักในธรรมปลีกตนลำบาก เนื่องจากภาวะต่าง ๆ เป็นเครื่องบังคับไปในตัว แทบจะกล่าวได้ว่า “ตกภาวะคับขัน” แต่ตามธรรมดาสิ่งแวดล้อมเป็นของเคยมี ต่างกันที่มีมากมีน้อย และนำสะดุดตาสะดุดใจต่างกันมากน้อยเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้นเป็นไปอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราจะเห็นสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นของแปลกและอัศจรรย์แล้ว จิตใจจะมีความคึกคะนอง ความรักใคร่สนใจฝักใฝ่ต่อสิ่งเหล่านั้น แล้วยึดถือมาเป็นอารมณ์เครื่องกดขี่จิตใจให้เพิ่มความกังวลมากขึ้น หนักเข้าไม่เป็นอันหลับนอน และยังตัดทอนการศึกษาปฏิบัติธรรมให้น้อยลงจนไม่มีความฝักใฝ่ในธรรมเหลืออยู่เลย จนลืมพระโอวาทของพระพุทธเจ้าและกลับเห็นโอวาททั้งหมดกลายเป็นข้าศึกต่อตนเอง กลายเป็นข้าศึกต่อส่วนรวม และกลายเป็นข้าศึกต่อโลกทั่วแดนดิน

แท้ที่จริงโอวาทของพระพุทธเจ้าไม่เคยเป็นข้าศึกต่อผู้ใด แต่กลับเป็นพระโอวาทที่ระงับดับไฟ คือความร้อนภายในใจของสัตว์ให้ระงับดับไป ตามกำลังความสามารถ

ของผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทด้วยความสนใจ ต้องระงับดับได้ซึ่งกองเพลิงอันเผาผลาญ อยู่ภายในใจอย่างแน่นอน

สิ่งของบางอย่างเป็นคุณสำหรับโลก แต่กลับเป็นภัยสำหรับนักบวช ฉะนั้นขอให้ คำนึงถึงตัวของเรากับสิ่งที่กล่าวมา และพึงคำนึงเสมอว่าพระมีความหมายแค่ไหน คำว่าพระ แปลว่า ประเสริฐ ถ้าเป็นเรื่องของคนก็แปลว่า คนประเสริฐ ถ้าแยกออกไปสู่ การงานก็แปลว่า การงานประเสริฐ ที่จะเป็นไปเพื่อความประเสริฐหรือให้ถึงแดนแห่ง ความประเสริฐ เราต้องพิจารณาเสมอ

พระของพระพุทธเจ้าเป็นพระมาโดยลำดับ ด้วยปฏิบัติที่ดำเนินตามสวากขาต ธรรมซึ่งตรัสไว้ชอบแล้ว การดำเนินทุก ๆ อากาที่เคลื่อนไหวของศิษย์พระตถาคตใน ครั้งนั้น ปรากฏว่าดำเนินไปโดยชอบ สมกับคำว่าสวากขาตธรรมที่ประทานไว้ ผลที่ได้รับ จึงปรากฏแต่ต้นว่า ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นโสดา ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระสกิทาคา ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระอนาคา และท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระอรหันต์อยู่ในที่นั้น ๆ นี่คือผลที่สืบเนื่องมาจากสวากขาตธรรมกลายเป็นนิยานิกธรรมต่อตนเอง คือยังผู้ ปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ได้ด้วยเหตุนี้ ก็ธรรมที่ประทานไว้สวาททั้งหลายดำเนินตาม ปรากฏผลอย่างนี้ มาสมัยทุกวันนี้เป็นพระของใคร

เราทุกท่านก่อนบวชต่างก็เปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วย กันทั้งนั้น คำว่า พุทธ ธรรม์ สงฆ์ ธรรม์ คัจฉามิ แม้แต่สามเณร เณร ชีก็ไม่เคยละเว้น แต่เหตุใดเราจึงกลายเป็นเหมือนพระอิฐพระปูนซึ่งไม่มีความสำคัญในมรรคผลนิพพาน ไปเสียหมด โดยกลายเป็นพระหนังสือพิมพ์ กลายเป็นพระวิทยุ กลายเป็นพระโทรทัศน์ กลายเป็นพระบัตรพระเบอร์ พระสะเดาะเคราะห์สะเดาะกรรม ล้างบาปล้างเวรไปเสีย อย่างนั้น พระที่กล่าวมานี้เป็นพระของพระพุทธเจ้าหรือเป็นพระของใคร ถ้าปลอมด้วยความ ประพฤติ ปลอมด้วยความรู้ความเห็นและความเข้าใจไม่ถูกหลักธรรมของพระ พุทธเจ้าแล้ว จะจัดว่าเราเป็นพระที่ชอบธรรมหรือไม่ และผลที่พึงได้รับจะชอบธรรม หรือไม่อีกเหมือนกัน สมัยทุกวันนี้เราเป็นพระอย่างนี้กันเสียมาก

ขอให้เราทั้งหลายสำนึกตัวเสมอว่า เราเป็นพระของพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม กระเดื่องเลื่องลือทั่วทั้งไตรภพ ด้วยพระเกียรติและข้อปฏิบัติพร้อมทั้งพระวิสุทธิคุณ ควรที่พวกเราจะเทิดทูนพระองค์ท่านด้วยความประพฤติดีและข้อปฏิบัติชอบ สิ่งเหล่านี้ โลกเขามีหรือนำไปใช้ไม่มีโทษและกลับเป็นประโยชน์สำหรับโลก แต่ทางพระเมื่อนำสิ่ง เหล่านี้มาประกอบหรือสนใจใช้สอยแบบโลกเขา ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย เป็น ไปเพื่อความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม เป็นไปเพื่อความกังวล เป็นไปเพื่ออารมณ์ของโลก และ เผาผลาญจิตใจไม่มีวันสร้างยิ่งกว่านักดื่มสุราเสียอีก ศีลก็ดี สมาริก็ดี ปัญญาที่ดีจะขาด

เขาไม่มีความเชื่อความเลื่อมใสและก้าวเข้ามาในวัดเพราะพระมีวิทยุ เพราะพระมีโทรทัศน์ และเพราะพระมีหนังสือพิมพ์หนังสือเพลิน และเพราะพระมีโรงลิเกละคร โรงระบำที่เด่นรำต่าง ๆ และโรงหมัดโรงมวยอยู่บนกุฏิ คืออยู่ในโทรทัศน์ มีเครื่องประกาศโฆษณาอยู่ในกุฏิคือวิทยุ และมีข่าวอยู่บนกุฏิคือหนังสือพิมพ์ สิ่งเหล่านี้มีถมไป ในร้านค้า เอาเงินใส่รถยนต์ไปซื้อ บรรทุกรถไฟไปก็ไม่หมด ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนเป็นที่เคารพเลื่อมใสได้จากกิจการของพระที่เข้าไปโดยวิธีนี้ และจะให้เป็นที่น่าไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าได้ที่ตรงไหน

เมื่อเราปฏิญาณตนว่าเป็นศิษย์พระตถาคต แต่ทำกาย วาจา ใจของตนให้ล้มละลายไปตามกระแสแห่งโลกอย่างเต็มที่เช่นนี้แล้ว จะให้เขากราบสนิทได้อย่างไร วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โรงลิเก ระบำ โรงหมัดโรงมวยและการละเล่นต่าง ๆ ขรรवास เขามีไม่อด ไม่จำเป็นที่เขาจะพยายามแบกร่างเข้ามาสู่วัด โดยสละเวลาลำเวลาและกิจการต่าง ๆ ทั้งเงินทองของมีค่าทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาในวัด การที่เขาเข้ามาในวัดก็เพื่อจะกราบไหว้พระซึ่งเป็นเพศที่เย็น และความประพฤติปฏิบัติเป็นที่จับจืดจับใจเป็นที่เคารพเลื่อมใส เป็นที่น่าไว้วางใจ เป็นที่ดับทุกข์ดับร้อนสำหรับผู้มีความทุกข์ร้อนภายในใจ ให้จิตจางหายไปได้ เพราะอำนาจแห่งเพศของพระ ข้อปฏิบัติของพระ และโอวาทของพระที่กล่าวออกด้วยหลักธรรมอันเยือกเย็น ซึ่งเกิดจากข้อปฏิบัติของพระจริง ๆ ขอให้ทุกท่านจงตระหนักใจในเรื่องที่กล่าวมา

เวลานี้ศาสนากำลังจะล้มเหลวในตัวของเราเอง ส่วนในคัมภีร์ที่ท่านจารึกหรือพิมพ์เก็บรักษาไว้ในตู้หรือที่ต่าง ๆ ยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องหรือสูญหายไปแม้แต่น้อย แต่มันบกพร่องสำหรับผู้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของพระธรรมวินัย แม้ตนเองก็ไว้วางใจตนเองยังไม่ได้ แล้วจะให้คนอื่นมาไว้วางใจได้ที่ไหน โลกร้อนวิ่งเข้ามาพึ่งเราเราก็กลายเป็นเพลิงทั้งกองไปเสีย จึงไม่ทราบว่าจะใครจะเป็นที่พึ่งพิงของใครได้

พระพุทธเจ้าปรากฏว่าเป็นที่พึ่งของโลก และพระสงฆ์สาวกปรากฏว่าเป็นสรณะของโลก เป็นที่ร่มเย็นของโลก แม้โลกเขายังละกิเลสไม่ได้ก็ตาม ขณะที่เขาเข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้าและมากราบไหว้พระสงฆ์ เขายังได้รับความแช่มชื่นเบิกบานจิตใจ โดยมีความรู้สึกว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ ทั้งส่วนพระกาย พระวาจาและส่วนแห่งพระทัย และได้เข้ากราบไหว้พระสงฆ์สาวกผู้มีศีลบริสุทธิ์ ทรงไว้ซึ่ง ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ แม้เขาจะไม่ได้สมบัติอันล้ำค่าอย่างพระพุทธเจ้าแลสาวกได้ก็ตาม เพียงเขาก้าวเข้ามาพึ่งพิงร่มเงาของพระเท่านั้นก็ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขชอบอุ่งใจไปนาน

แต่เมื่อเขาก้าวเข้ามาสู่วัดของพวกเราแล้วเห็นแต่วิฑู เห็นแต่โทรทัศน์ และเห็นแต่หนังสือพิมพ์หนังสือเฟลีนเกลื่อนอยู่ในวัด ในกุฏิพระ พุดออกคำใดเป็นการบ้าน การเมือง พุดเป็นโลกเป็นสงสารไปหมด กิริยาที่ทำทั้งหมดเป็นอาการของฆราวาส จิตที่คิดออกมาทุก ๆ อาการที่เคลื่อนไหว ล้วนแต่เป็นการบ้านและการเมืองทั้งนั้น ไม่มีมารยาทอันสงบพอเป็นเครื่องหมายแห่งสมณะเหลืออยู่บ้างเลย แล้วจะให้โลกไว้อใจและกราบไหว้ใครลงได้อย่างสนิทใจ และจะให้เขาฝากจิตฝากใจฝากเป็นฝากตายไว้กับใคร เมื่อนักบวชผู้รักษาศาสนาอันเป็นบ่อแห่งความร่มเย็น ได้กลายเป็นกองเพลิงไปหมดทั่วทุกหนทุกแห่งอย่างนี้ แล้วเราจะหาว่าโลกไม่ดีมันไม่ได้ โลกเขายังดีเพราะยังรู้จักแสวงหาที่พึ่ง ไม่เหมือนพระเจ้าซึ่งกำลังห่อकिनทำลายที่พึ่งของตน คือข้อปฏิบัติ ได้แก่ ศีลสมาธิ ปัญญา มรรคผลนิพพาน

โลกเคยเป็นโลกมาแต่กับไหนดั้งแต่เมื่อพระพุทธรูปอุบัติขึ้นในโลกและอาศัยโลกเป็นอยู่ตลอดเวลาพระองค์ปรินิพพาน ไม่เคยได้ยินว่าพระองค์อดอยากขาดแคลนเพราะโลกเขาไม่สนใจ พระสงฆ์สาวกก็เช่นเดียวกัน ต่างก็มีความเป็นอยู่โดยสมบูรณ์บริบูรณ์ ชีวิตจิตใจเป็นอยู่ด้วยอาหารปัจจัยซึ่งออกมาจากโลก คือญาติโยมทั้งนั้นเป็นผู้อุปถัมภ์ดูแล ด้วยความสนอกสนใจใคร่ตอบุญกุศลจริง ๆ พระพุทธรูปเจ้าและสาวกท่านเป็น ปุณฺณุกเขต คือเนื่อนาบุญของท่านด้วย เป็นเนื่อนาบุญของโลกให้ได้รับความร่มเย็นจากท่านด้วย

ส่วนพวกเราจะเป็นเนื่อนาอะไร และจะทำความร่มเย็นให้โลกอาศัยได้แค่ไหน เมื่อตนก็กำลังร้อนเพราะการแสวงหาไฟมาเผาตนเองอยู่ตลอดเวลา นี่แลเรื่องพระศาสนามล่มจมในนักบวชของพวกเราผู้ไม่สนใจในข้อปฏิบัติ เมื่อโลกเขาจะว่ากล่าวตักเตือนก็ลำบาก เพราะเห็นแก่ผ้าเหลืองอันเป็นองค์แทนพระพุทธรูปผู้ทรงพระเกียรติอันสูงสุด เป็นแต่มองดูพระด้วยความสลดสังเวชใจในลูกศิษย์ของพระตถาคต เมื่อเลยตามเลยทำไป ๆ จนเคยชินติดสันดานถึงขั้นไร้ความสำนึกแล้ว เลยกลายเป็นผู้หมดอายุต่อการดำเนินไปเสียสิ้น ใจจึงกลายเป็นโลกไปเสียทั้งดวงในร่มผ้าแห่งกาสาฬพัศตร์

ที่ถูกเราควรจะต้องคิดถึงใจของเรา เพียงเราจะก้าวเข้าสู่วัดหาครูอาจารย์องค์นั้น ๆ ในวัดใดก็ตาม ก่อนที่จะก้าวเข้าไปเราต้องคิดจนเต็มใจเหมือนกันว่า ควรจะก้าวเข้าไปหาอาจารย์องค์ไหน อยู่วัดอะไร เมื่อก้าวเข้าไปหาท่านแล้ว อาจารย์องค์นั้น ๆ เป็นอย่างไรพอจะให้ความร่มเย็นและอุบายต่าง ๆ เป็นกำลังใจให้ได้รับความเชื่อความเลื่อมใสมากน้อยเพียงไรหรือไม่ เราต้องคำนึงเหตุผลดี-ชั่วด้วยกันทุกคน คิดอ่านไตร่ตรองดูอย่าง

ละเอียดยี่ถั่ว จนแน่นในใจแล้วจึงตัดสไนใจเข้าไปหาอาจารย์องค์นั้น ๆ นี่เพียงเราเองก็ยังคิดอย่างนี้

โลกย่อมมีความรู้สึกคือหัวใจอันเดียวกัน ร้อนใคร ๆ ต้องทราบ เมื่อเป็นเช่นนี้ สถานที่เย็นและบุคคลเย็นจะไม่ทราบอย่างไร และในขณะเดียวกันสถานที่ร้อนและบุคคลร้อนเขาก็ต้องทราบเช่นเดียวกัน หัวใจของเราร้อนเรายังทราบได้ หัวใจของประชาชนต้องทราบในความรู้สึกของตัวเองด้วยกันทั้งนั้น และพยายามเสาะแสวงหาสิ่งที่จะเป็นคุณแก่ตนเอง แต่ความสุขที่เกิดจากโภคทรัพย์ ส่วนนั้นเขาแสวงหาของเขาเอง โดยไม่มาเกี่ยวข้องกับพระ แต่การปกครองจิตใจ ปกครองบ้านเรือนครอบครัวสถานที่ การงานและวงสังคมนั้น ๆ ต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องปกครอง ยิ่งเป็นผู้มุ่งความสุขทางด้านจิตใจโดยเฉพาะด้วยแล้ว ก็ยิ่งเห็นวัดและพระสงฆ์เป็นของสำคัญ และจำเป็นยิ่งกว่าสิ่งเหล่านั้น

แล้วใครจะสามารถให้ความร่มเย็นแก่ตัวเองและแก่โลก ซึ่งเป็นอันดับที่สอง นอกจากทำตัวให้มีความร่มเย็นภายในใจแล้วให้ความร่มเย็นแก่คนอื่นได้ เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ทำความร่มเย็นในพระทัยก่อน แล้วจึงทำความร่มเย็นแก่โลกด้วยพระเมตตาตลอดวันเสด็จปรินิพพาน สวาททั้งหลายก็ทำหน้าที่ให้ความร่มเย็นแก่โลกโดยถ่ายทอดกันมาเป็นลำดับ นับแต่วันสำเร็จมรรคผลตรัสรู้ธรรมจากพระพุทธเจ้าด้วยข้อปฏิบัติของตน

ส่วนพวกเราจะให้ความร่มเย็นแก่ใจตนเองด้วยอะไร นอกจากหลักธรรมที่กล่าวมานี้เท่านั้น จะไม่มีอะไรเป็นเครื่องร่มเย็นสำหรับหัวใจของเรา และไม่มีอะไรจะให้ความร่มเย็นแก่โลกนอกจากธรรม คือความร่มเย็นที่มีอยู่ภายในใจอันเกิดจากข้อปฏิบัติของเรา แล้วถ่ายทอดแก่ท่านผู้ประสงค์ความร่มเย็นมาอาศัยฟังฟังกับพระ จะเป็นกาลเป็นคราวหรือชั่วระยะหนึ่งก็ตาม จะให้หนีออกไปจากพระโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ไม่มี

คำว่า มัชฌิมา มีความหมายแค่นี้ ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ตายตัวอยู่เสมอ ไม่มีการยกย้ายผันแปรไปจากมัชฌิมาถึงความเป็นอื่นแม้แต่บทเดียวบาทเดียวคาถาเดียว ในบรรดาพระโอวาทที่ประทานไว้แล้ว เหตุใดผลจึงไม่ปรากฏเป็นที่พึงพอใจสำหรับพวกเราเหมือนครั้งพุทธกาลเล่า หรือจะอวดฉลาดหาว่าพระศาสนาเรียวแหลม อะไรเรียวแหลมบ้าง ถ้าจะพูดถึงเรื่องอริยสัจธรรมทั้งสี่ มีอยู่ในภายในใจของพวกเราหรือไม่ หรือมีอะไรบกพร่องไปบ้าง พระพุทธเจ้าสอนให้กำหนดรู้ทุกข์พิจารณาเรื่องทุกข์ จะเป็นหินลับปัญญาให้คมกล้าสามารถตัดกิเลสตัวลุ่มหลงอันสืบ

เนื่องมาจากอวิชาเสียได้ ด้วยอำนาจของมรรคคือปัญญา จะปรากฏเป็นนิโรจน์มาที่ใจดวงนี้

นี้ธรรมที่กล่าวนี้ก็มีอยู่ในภายในจิตนี้ทั้งนั้น ถ้าเราสนใจตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ผลเป็นเครื่องตอบแทนจากข้อปฏิบัติชอบ ใครจะมาบังคับหรือกีดกันไม่ได้ เพราะคำว่ามชฌิมานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับใคร ๆ เป็นศูนย์กลางแห่งธรรมอยู่เสมอ ศูนย์กลางทั้งข้อปฏิบัติและศูนย์กลางทั้งผลจะพึงได้รับ ไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น เมื่อเราปฏิบัติให้ถูกต้องตามสวากขาตธรรมที่พระองค์ประทานไว้แล้วอย่างตายตัว ฉะนั้นขอให้ทุกท่านจงอย่าประมาทหนึ่งนอนใจ จะเสียวันเสียเวลาและชีวิตจิตใจไปวันละเล็กละน้อยตายแล้วได้ประโยชน์อะไร ประโยชน์จะได้ในขณะที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น ตายแล้วหมดราคาแม้ว่าจะยังมีอยู่ยังไม่สลายจากกันก็ตาม พอความรู้สึกออกจากร่างแล้วเขาเรียกว่าคนตายกันทั้งนั้น และจะทำประโยชน์อะไรได้เล่า เพราะ ศีล สมาธิ ปัญญา พระนิพพานไม่เคยปรากฏมีในคนตาย ตลอดปฏิบัติทุกข้อ พระองค์ไม่ได้ทรงประทานให้แก่คนตาย แต่ประทานให้ไว้สำหรับคนเป็นที่มีความรู้สึกดี-ชั่ว สุข-ทุกข์อยู่เท่านั้น

วันนี้ได้อธิบายเรื่องพระของพระพุทธเจ้า และพระในสมัยของพระพุทธเจ้ากับพระของพวกเราอยู่ ณ บัดนี้เป็นพระที่ต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อให้ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นนักปฏิบัติด้วยกันได้วินิจฉัยและสนใจแก่ใจตนเอง เมื่อพระของเราได้บกพร่องไปในส่วนไหน แล้วจะได้ปรับปรุงพระของตนให้สมบูรณ์ขึ้นมาตามพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผลตอบแทนจะกลายเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าขึ้นมาโดยหลักธรรมชาติ คือความบริสุทธิ์ภายในใจของตน จัดเป็นพระที่แท้จริง และเป็นพระไม่เสียที่ที่ได้ครองผ้ากาสาวพัสตร์ ปฏิบัติตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้า ได้รับทั้งเหตุที่ชอบและผลเป็นที่พึงพอใจ

พระของพระพุทธเจ้าก็ดี พระของสาวกก็ดี ได้ปรากฏขึ้นจากการทวนกระแสโลก ไม่ใช่เกิดขึ้นจากการวิ่งตามกระแสโลกเหมือนอย่างพวกเรา ซึ่งกำลังวิ่งตามกระแสของโลกอยู่ในขณะนี้ กระแสของโลกนั้นพึงทราบดังนี้ สิ่งใดที่เป็นข้าศึกต่อใจแต่ใจชอบคิดชอบใฝ่ฝัน พึงทราบว่ามันคือการวิ่งตามกระแสของโลก คำว่าโลกไม่ได้หมายถึงใคร แต่หมายถึงหัวใจของเราโดยเฉพาะ หัวใจย่อมหมุนเวียนต่อตนเองและหลอกลวงตนเองเสมอ โดยยึดสิ่งแวดล้อมภายนอกมาเป็นตัวเหตุ แล้วทำความหมุนตัวเองให้เป็นไฟเผาตัวอยู่ตลอดเวลา ที่เรียกว่าใจหมุนไปตามกระแสของโลก แล้วเกิดความร้อนขึ้นมาภายในใจของตน แต่เราอย่าไปเข้าใจเอาเองว่า โลกได้เป็นข้าศึกต่อเรา แท้จริงอะไรทั้งหมดในโลกไม่เคยเป็นข้าศึกต่อใครทั้งนั้น นอกจากตัวเป็นข้าศึกต่อตัวเองทุกความเคลื่อนไหว

ไหวของกาย วาจา ใจที่หมุนไปตามกระแสของโลกโดยไม่หยุดยั้งเท่านั้น ไม่มีอันใดเป็นข้าศึกต่อเราได้เลย

เพราะเหตุนี้การบวชในพระศาสนานับว่าเป็นผู้มีโอกาสเต็มทีกว่าใคร ๆ แม้ทางรัฐบาลก็ให้สิทธิพิเศษแก่ผู้บวชเป็นพระเป็นเณรในพระพุทธศาสนา โดยไม่หวังอะไรเป็นผลตอบแทนจากการใช้สิทธิพิเศษ นอกจากการหวังบุญกุศลต่อผู้บวช และหวังให้ช่วยเป็นกำลังสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน เพื่อความสงบสุขของประเทศชาติบ้านเมืองทางด้านจิตใจ อันเป็นการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ในการประกอบคุณงามความดีเพื่อตนและส่วนรวม

ถ้าเราทั้งหลายซึ่งเป็นนักบวช ไม่สามารถเดินตามรอยของพระพุทธเจ้าได้แล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะใครจะเดินได้ในโลกมนุษย์นี้ คำว่า รุกขมูลเสนาสน์ เป็นต้น บรรดาฆราวาสผู้ครองเรือนทั่ว ๆ ไปจะทำอย่างนักบวชไม่ได้ คำนี้พระพุทธเจ้าพระองค์สอนพระของท่านเพื่อให้เข้าถึงแก่นของพระที่แท้จริง ท่านสอนอย่างนี้ ที่ไหนเป็นที่สังฆวิเวกเป็นป่าเป็นเขา เป็นที่ควรแก่การเพาะสันติธรรมภายในใจของพระท่าน เพื่อเป็นประโยชน์มหาศาลแก่ผู้บำเพ็ญและแก่โลกทั่ว ๆ ไป พระองค์ท่านสอนพระของท่านให้ไปอยู่ ให้ไปบำเพ็ญในสถานที่เช่นนั้น ท่านสอนให้ไป สอนให้อยู่ด้วยความกล้าหาญไม่อาลัยในชีวิตจิตใจ เป็นกัมมบงกชกับพระธรรมคือคตธรรมตา ตายก็มอมบงกชกับหลักแห่งสวางชาติธรรม ดำเนินตามธรรมที่พระองค์ตรัสชอบแล้วเสมอไป เพื่อนิยยานิกธรรมนำตนให้พ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น

บรรดาสาวกในครั้งพุทธกาลท่านเดินก้าวหน้าด้วย สุปฏิปันโน เสมอไปอย่างไร ไม่ได้เดินแบบถอยหลังเหมือนอย่างพวกเราเดินอยู่ในขณะนี้ การเดินถอยหลังเป็นอย่างไร ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับเครื่องสัมผัส ใจกับธรรมารมณ์เหล่านี้ แม้จะเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบกันเข้า ก็พร้อมที่จะถอยหลังเข้าสู่ความยินดียินร้ายและติดพันในทางใจ ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการยอมจำนนต่อสิ่งแวดล้อมอย่างราบคาบตลอดกาล ไม่มีการต่อสู้พอหวังมีชัยชนะติดมือขึ้นมาบ้าง ทุกขณะที่อารมณ์มาเฉียด ๆ เท่านั้น จิตจึงถอยหลังอย่างสิ้นท่าทุกที แล้วจะหวังวิวิญญูคือพระนิพพานจากการก้าวหน้าของนักถอยหลังมาแต่ที่ไหน เพราะสิ่งใดที่จะเป็นภัยต่อตนเองแล้ว ชอบคิดชอบปรุงและชอบเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ทั้งนี้พึงทราบว่าเป็นถอยหลังทั้งนั้น

พระธรรมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ที่พระพุทธเจ้าทรงรู้อันเห็น และประทานให้พวกเราทั้งหลายได้สดับรับรสอยู่ทุกวันนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการถอยหลัง ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการท้อแท้อ่อนแอ ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่ล้นแก่ปาก

ความอยากหิวโหย ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่หลับแค้นนอน ไม่ได้เกิดขึ้นมาจาก การหิวหวงในชีวิตจนเลยขอบเขต แต่ธรรมเกิดขึ้นจากความอาจหาญว่าเริ่งต่อความ เพียร เกิดขึ้นจากการสละเป็นสละตายต่อหลักความจริงคือพระธรรมเสมอไป จนกลายเป็นพระพุทเจ้าขึ้นมาด้วยความรอดตาย ให้เราทั้งหลายได้กราบไหว้พระองค์ท่านผู้ รอดตาย และพระธรรมที่เกิดขึ้นจากความรอดตายของพระพุทเจ้า พร้อมทั้งพระ สาวกอรหันต์ลูกศิษย์พระตถาคตผู้รอดตาย ซึ่งก็ต้องสวมรอยพระบาทของพระองค์ ท่านมาด้วยความรอดตายเหมือนกัน ก่อนจะปรากฏองค์เป็นสาวกผู้สื่อนามแต่ละ ท่าน ๆ

ฉะนั้นขอให้พวกเราทุกท่านจำแนวทางของพระพุทเจ้าไว้ว่า ท่านดำเนินอย่างไร เราต้องดำเนินตามอย่างถึงจิตถึงใจ จะสมคำว่า ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ เราขอถึงพระธรรม เป็นที่พึ่งจริง และพระสาวกท่านดำเนินการอย่างไรจึงเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์วิมุตติ พระนิพพาน พ้นจากแก่งกันดารนี้ไปได้ ไม่หมุนเวียนเกิดเวียนตายเหมือนอย่างสัตว์ โลกทั่ว ๆ ไป เราต้องน้อมมาเป็นคติข้อเตือนใจตลอดกาล จะสมคำว่า สงฺฆํ สรณํ คจฺ ฉามิ เราขอถึงพระสงฆ์องค์เลิศเป็นที่พึ่งจริง ไม่เช่นนั้นจะเป็นโมฆบุรุษถือเพศนักบวช ทำตนเป็นพระอาศัยชาวบ้านเขากิน แล้วกลายเป็นกาฝากขึ้นในวงแห่งพระศาสนา โดย อาศัยผ้ากาสาฬหพัสดุเป็นโล่บังหน้าเกาะชาวบ้านเขากิน

เช่น บางคนเชื่อว่า นักบวชเป็นกาฝากเกาะชาวบ้านกิน นี้ไม่ใช่เป็นการตำหนิผิด เสียทีเดียว ยังมีถูกซึ่งควรรับไปพิจารณาสำหรับท่านผู้มีธรรมในใจไม่ลำเอียง เพราะ นักบวชอาศัยเกาะชาวบ้านเขากินโดยไม่ได้รับผลประโยชน์อะไรจากตัวเอง และไม่ได้ทำ โลกให้เจริญด้วยอุบายใด ๆ ที่จะให้เขาเกิดความเฉลียวฉลาดและเกิดความร่มเย็น เพราะเหตุแห่งการมาคบค้าสมาคมกับพระได้เช่นนั้น มีจำนวนไม่น้อย พระประเภทนี้ เรียกว่าพระกาฝาก เพราะเกาะชาวบ้านเขากินเปล่า ๆ

เรียนวิชาทางโลกด้วยเพศของพระ ความประพฤติทางกาย วาจา ใจกลายเป็น โลกไปเสียสิ้น ไม่มีความสนใจใครต่ออรรถธรรมคำสั่งสอนของพระพุทเจ้า แต่อาศัย ชาวบ้านเขากินโดยไม่ต้องซื้อต้อหา ศาลาในวัดก็เขาสละทรัพย์สร้างขึ้นให้อยู่ กุฏิทุก หลังก็เป็นภาระของประชาชนช่วยกันสละทรัพย์ปลูกสร้างขึ้นให้อยู่ ถาด กระโถน ถ้วย จาน ฯลฯ เครื่องใช้ภายในวัดในกุฏิ ก็เป็นของประชาชนมีศรัทธานำมาถวายไว้ เพื่อให้ ความสะดวกของพระเณรในวัด แต่แล้วก็ทำงานในหน้าที่ของโลกไปเสีย ให้ผิดจากหลัก ธรรมของสมณะซึ่งควรจะทำตามหน้าที่ของตนผู้เป็นนักบวช ตามแนวทางที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทานไว้ กลับกลายเป็นอย่างอื่นไปเสีย เช่นนี้เรียกว่าพระกาฝาก

ทำบ้านเมืองให้ล่มจมไปได้ และทำพระศาสนาวิถาวาราม ตลอดเพื่อนฝูงซึ่งเป็นเพศอันเดียวกันให้ล่มจมไปด้วยโดยไม่มีความคิด แต่อาศัยเพศอันเดียวกันทำให้เป็น

ถ้าเป็นพระประเภทนี้ แม้เขาจะติเตียนว่าเป็นพระกาฝาก พระเกาะชาวบ้านกินนั้นจัดเป็นการตำหนิที่ชอบธรรม เพราะเป็นการตำหนิเพื่อให้ผู้ผิดแก้ไขส่วนบกพร่องของตน ไม่ใช่ตำหนิเพื่อเป็นการล้างผลาญพระศาสนาและนักบวชที่ดีทั่วๆ ไปให้ล่มจมไปด้วย เพราะพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายไม่ได้ทำอย่างนี้ ท่านอาศัยชาวบ้านมาเสวยและมาฉันนับแต่วันเสด็จออกทรงผนวชด้วยกันทั้งนั้น แต่พอยังธาตุขันธ์และชีวิตให้เป็นไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อความเพียรและความอยู่สบายในทิฏฐธรรมเท่านั้น

อยู่ที่ไหนก็เพียร ไปที่ไหนก็เพียร อดก็เพียร อิ่มก็เพียร ในอิริยาบถทั้งสี่เต็มไปด้วยความเพียร ไม่ทรงละความเป็นศาสดาของโลกด้วยพระอิริยาบถใด ๆ ทรงเป็นศาสดาอยู่ตลอดเวลาและทุก ๆ พระอาการที่เคลื่อนไหว แม้พระสาวกก็ทำหน้าที่ในความเป็นสาวกอย่างสมบูรณ์ ไม่มีบกพร่องในอิริยาบถใด ๆ เพื่อผู้ใคร่ต่อการศึกษาในความเคลื่อนไหวของท่านให้ได้รับประโยชน์ทุกเวลา เพราะพระพุทธเจ้าแลสาวกต้องเป็นครูสอนโลกทุก ๆ ความเคลื่อนไหว ไม่เพียงก้าวขึ้นบนธรรมมาสน์อาสนะแล้วจึงจะจัดเป็นศาสดาสอนโลก ทรงเป็นศาสดาและสาวกอยู่ตลอดเวลา เป็น ปุณฺณุกุเขต ของท่านและของโลกอยู่ตลอดเวลา

พระที่กล่าวนี้ไม่ใช่พระกาฝาก เป็นพระ ปุณฺณุกุเขต ของโลกให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ใครมีข้องใจไปปรึกษาอรรถธรรม จะเป็นข้อลึกลับหรือจะเป็นทางโลก คือทางบ้านเรือนครอบครัวก็ตาม เกิดการทะเลาะเบาะแว้งไม่ลงกันได้ เมื่อนำเรื่องข้องใจที่ตนไม่สามารถแก้ไขได้ ไปกราบทูลหรือเรียนปรึกษากับท่าน ท่านอาจจะให้อุบายต่าง ๆ มาเป็นเครื่องพยุงบ้ำใจ แล้วปฏิบัติตามพระโอวาทของท่าน สามารถจะยังสิ่งร้ายรานให้กลับกลายเป็นของดีขึ้นมาและกลับใช้ได้อีกต่อไป ฉะนั้นจึงควรที่จะเทิดทูนว่าพระโอวาทนั้นเป็นคุณแก่โลก

ผู้เป็นนักบวชประพฤตินตามพระโอวาท ก็กลายเป็น ปุณฺณุกุเขต ขึ้นมาให้โลกได้กราบไหว้บูชา ให้เป็นเนืองนาบุญของโลก ให้โลกได้รับความสุขความเจริญ ให้โลกได้บุญได้คุณ ให้โลกได้รับความเฉลียวฉลาดและมีความอบอุ่น เพราะมีพระปฏิบัติเป็น ปุณฺณุกุเขต ไว้เป็นหลักใจในวัดหรือนอกวัด วัดมีมากเท่าไรโลกก็มีความร่มเย็นมาก และพระมีมากเท่าไรโลกยิ่งมีความอบอุ่นและร่มเย็นมาก เพราะเหตุใด เหมือนวัดตู้เครื่องใช้สอยและอาหารการบริโภคมีมาก ย่อมทำความสะดวกสบายให้แก่ประชาชนและบรรดาสัตว์ทั่ว ๆ ไปไม่ให้อดอยากขาดแคลน มีความสุขความเจริญทั่วหน้ากัน ความเบียดเบียนกันและกันก็น้อยลง

แต่ถ้าตรงกันข้าม วัดและพระมีมากเท่าไรก็ยิ่งเป็นภัยต่อโลกมากขึ้น ไม่ใช่คำว่า พระคือนักบวชจะเป็นคุณต่อโลกโดยถ่ายเดียวตามที่เข้าใจกันก็หาไม่ พระที่กลายเป็น พิษเป็นภัย เป็นข้าศึกต่อโลกก็ยังมี ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ในสมัยปัจจุบันทุก ๆ วันนี่ ท่านทั้งหลายก็พอจะทราบได้ด้วยหูด้วยตาของตนเอง จากการประกาศในหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง ทั้งทางวิทยุบ้าง (จนถึงกับรัฐบาลก็ยังหวั่นวิตก ไม่ไว้ใจในพระประเภทนี้) นี่คือ พระที่เป็นข้าศึกต่อโลก อาศัยข่าวของเขามากิน แล้วยังกลับเป็นศัตรูต่อชาติ ต่อพระ ศาสนา ต่อพระมหากษัตริย์และต่อรัฐธรรมนูญ นี่คือพระที่เป็นข้าศึก ไม่ใช่เป็นพระ ปุณฺณุกุเขต ของตนและ ปุณฺณุกุเขต ของโลก

บัดนี้เราทั้งหลายได้มีโอกาสสวดมนต์อำนวยการในพระพุทธศาสนา มุ่งหน้าจะเป็น ปุณฺณุกุเขต ของตน เพื่ออันดับต่อไปจะได้เป็น ปุณฺณุกุเขต ของพระศาสนาและ ของชาติบ้านเมือง ตลอดกุศลบุตรสุดท้ายภายหลังให้เป็นความรุ่งเรืองได้แล้วไซ้ จงเป็นผู้มีความสนใจใคร่ต่อข้อปฏิบัติ อย่ามีความเกียจคร้านและสะเพร้ามักง่ายซึ่งไม่ใช่ทาง เดินของนักปราชญ์ พระพุทธเจ้าไม่ทรงพาเดิน และอย่าเห็นสิ่งที่จะเป็นข้าศึกแก่ตนและ ส่วนรวมว่าเป็นของดี การอันใดถ้าผิดจากความเป็นสมณะจงงดเว้นทันที จงดำเนินตน อยู่กรอบแห่งศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นทางเดินของนักบวชผู้มุ่งแดนแห่งความพ้นทุกข์ แม้โลกเขาไม่ได้บวชก็จะพลอยได้รับความร่มเย็น เหมือนอย่างเราได้รับความสะอาด และร่มเย็นจากโลกอยู่ทุกวันนี้ เช่น กุฎี ศาลา ที่พักอาศัย เป็นมาจากโลกให้ความ อนุเคราะห์ เครื่องอาศัยทุกอย่างที่ได้ครองตัวมีชีวิตเป็นมาล้วนแล้วแต่โลก คือศรัทธา ญาติโยมช่วยกันทะนุบำรุง นี้โลกให้ความร่มเย็นแก่พวกเราได้อย่างนี้

ส่วนเราจะสามารถให้ความร่มเย็นแก่โลกด้วยวิธีใด เพราะเราไม่ได้ทำอะไรทำนา ซื่อขาย แต่นาของเราคือ ปุณฺณุกุเขต อันเกิดจากประพฤติปฏิบัติชอบในตัวเราเอง โลกเขาไม่ได้บวชในพระศาสนา ก็ควรจะอาศัยเราได้เมื่อเรามี ปุณฺณุกุเขต เช่นเดียวกับ เราอาศัยเขาจะนั้น จงเทียบเคียงดูคุณของโลกกับคุณของพวกเราจะควรปฏิบัติต่อกัน ให้สม่าเสมอ อย่ามองดูโลกตัวเท่าหนู มองดูเราตัวเท่าพระ แต่จงมองดูพระกับโลกคือ คนตาดำ ๆ ด้วยกัน มีความรู้สึกอันเดียวกัน ต่างฝ่ายต่างมีบุญคุณต่อกัน

คนเราโดยมากมักมีนิสัยชอบดูถูกเหยียดหยามต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากมอง ข้ามตัว โดยเห็นคนอื่นตัวเท่าหนู เห็นตัวเราเท่าตัวช้าง จึงเห็นช้างมีราคา เห็นหมูหมา เป็นสัตว์ต่ำ ที่ถูกควรให้อภัยต่อสัตว์โลกด้วยกัน ย้อนเข้ามาหาพระกับญาติโยมออกจาก คน ๆ เดียวกัน ต่างฝ่ายก็มีคุณค่าด้วยกัน ต่างก็อาศัยกัน โปรดพากันสำนึกในตัวเรากับ โลกสม่าเสมอกันอย่างนี้

ศีล อย่าเพิ่งเข้าใจว่าจะเป็นหน้าที่ของใครรักษาให้บริสุทธิ์ นอกจากเราผู้มีหน้าที่พร้อมอยู่แล้ว สมมติคือความมั่นคงของใจ ก็ใจเราเป็นอะไรจึงไม่มั่นคง เพราะใจเป็นโลกจึงหาความมั่นคงไม่ได้ ถ้าใจเป็นธรรมแล้วจะหนีความมั่นคงไปไม่ได้ คำว่าใจเป็นโลกนั้นเพราะใจกระเพื่อมอยู่ตลอดเวลา ความกระเพื่อมของใจเพราะความเข่าตนเอง เช่น น้ำแม่จะใสสะอาด แต่ถูกเข่าอยู่เสมอย่อมจะขุ่นอยู่โดยดี นี่ใจของเราตามธรรมดาก็ขุ่นมัวอยู่แล้ว ยิ่งถูกเข่าด้วยตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับเครื่องสัมผัส ธรรมารมณ์กับใจ คลุกเคล้ากันเข้าแล้วกลายเป็นจิตขุ่นมัวขึ้นมา เมื่อใจขุ่นมัวเพราะเรื่องของโลกล้วนๆ จะให้เป็นธรรมคือความใสสะอาด ความสงบเยือกเย็นและความสุขความเจริญได้อย่างไร

ถ้าใจเป็นธรรม ทำตามพระโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอน เช่น ท่านสอนว่าจงฝึกจิตด้วยความเพียร เราก็ทำตามท่านด้วยความเพียร บังคับจิตด้วยสติเป็นพี่เลี้ยงพาดำเนิน มีปัญญาเป็นเครื่องส่องทาง จิตดำเนินตามแถวแห่งธรรมแล้ว จะเป็นไปเพื่อความสงบโดยถ่ายเดียว จะไม่เป็นโลกขึ้นมาในใจดวงนั้น พระพุทธเจ้าและสาวกท่านเป็นธรรม เพราะท่านดำเนินตามธรรม เรามุ่งเป็นธรรม ธรรมนั้นเป็นธรรมของพระพุทธเจ้าและเคยได้ปรากฏผลในพระองค์และสาวกมาแล้ว เมื่อก่อนมาปฏิบัติกลับกลายเป็นโทษต่อเราอย่างที่ไหน ไม่เคยมีในที่ไหนๆ และไม่เคยมีในคัมภีร์ใดด้วย และจะไม่มีในกาลต่อไปด้วย

ถ้าเราได้ปฏิบัติตามพระโอวาทซึ่งเป็นธรรมทั้งแท่งแล้ว เราจะกลายเป็นธรรมขึ้นมาภายในใจ เริ่มแต่ความสงบในสมมติเป็นขั้นๆ ตามอำนาจแห่งการฝึกฝนทรมาณของตน แล้วกลายเป็นสมมติที่ละเอียด และปัญญาที่พิจารณาไตร่ตรองในความเคลื่อนไหวของใจตลอดอวัยวะทุกส่วนแห่งร่างกาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกส่วนแบ่งส่วนดูให้ชัดเจน ดูทั้งภายในภายนอกในส่วนแห่งกายนี้ ส่วนใดที่เป็น อตตตา แฝงขึ้นมาคิดคัดค้านธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า อนตตตา มีไหม ส่วนใดที่เป็นความสุขฝืนธรรมที่ตรัสไว้ว่า ทุกข์ มีไหม และมีธรรมชาติใดที่เที่ยงทนถาวร สามารถขัดฝืนธรรมที่ตรัสไว้ว่า อนิจจัง มีไหม ในอวัยวะของเราทุกๆ ส่วนเมื่อค้นดูแล้วก็เต็มไปด้วยไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกข์ อนตตตา ซึ่งเป็นธรรมล้วนๆ ทั้งนั้น

ใจที่เป็นไปในธรรมขั้นสูงไม่ได้ก็เพราะฝืนธรรมล้วนๆ จึงกลายเป็นโลกล้วนๆ ขึ้นมา ผลอันได้รับคือไฟเผาตัวเองให้รุ่มร้อนทั้งวันทั้งคืน ไปไหนก็ร้อน อยู่ที่ใดก็ร้อน อยู่ในบ้านก็ร้อน อยู่ในวัดก็ร้อน อยู่ในป่าก็ร้อน ขึ้นไปอยู่บนภูเขาที่ร้อน อยู่ร่วมไม้ก็ร้อน อยู่ในที่กลางแจ้งก็ร้อน หาความเย็นไม่มี แม้ที่สูดอ้อมก็ร้อน หิวกระหายก็ร้อน หนาวก็ร้อน ร้อนก็ยิ่งร้อนเพิ่มทั้งกายทั้งใจ ร้อนทั้งวันทั้งคืนภายในใจไม่มีเวลาสร้างและ

บรรเทาเบาลงได้ เพราะไม่มีน้ำที่ไหลมาดับไฟกองนี้ได้ นอกจากน้ำคือธรรมโอสถเท่านั้น ที่เกิดจากข้อปฏิบัติอันถูกต้อง จึงจะสามารถดับไฟได้ กลายเป็นความร่มเย็นขึ้นใหม่ที่ใจดวงนั้น

การพิจารณาชั้นๆ ชั้นๆ จนถึงไตรลักษณ์เป็นทางเดินของปัญญา พิจารณาลงจุดนั้นเสมอ จะเป็นไตรลักษณ์ใดไม่ผิดทาง ขอให้ชัดเจนด้วยปัญญาเป็นสำคัญกว่าอื่น จะดูทุกซึกก็ให้ชัดเจน เพราะทุกซึกมีอยู่ภายในภายในใจตลอดเวลาทำไมจะไม่เห็นทุกซึก ก็เราเป็นคนทุกซึกเอง เราพิจารณาทุกซึกที่เกิดขึ้นกับเราทำไมจะไม่เห็น พระพุทธเจ้าและสาวกดูทุกซึกของท่านและทุกซึกทั่วๆ ไปทำไมท่านจึงเห็น เราดูทำไมจะไม่เห็น ความรู้สึกคือใจเป็นอันเดียวกัน ความแปรสภาพแห่งส่วนต่างๆ ในร่างกายและจิตใจของเรากระเทือนถึงกันอยู่ตลอดเวลาทำไมจึงไม่รู้

จงดูสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา เวทนาก็เกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งสุขทั้งทุกข์ มันเกิดดับกลับไปกลับมาอยู่เช่นนี้ จะถือเอาตัวจริงจากสิ่งเหล่านี้ได้ที่ไหน เพราะชั้นๆ ทั้งห้าคือไตรลักษณ์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมแต่ละอย่างๆ เป็นไตรลักษณ์อย่างสมบูรณ์ จึงไม่อธิบายไปมาก เมื่อปัญญาได้สอดส่องค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา มีสติเป็นเครื่องกำกับรักษา ปัญญาเป็นเครื่องฟาดฟันขุดค้นสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจทั้งภายในภายนอก ความรู้แจ้งเห็นชัดจะต้องเปิดเผยขึ้นใหม่ที่ใจทันที อะไรจะมาปิดบังลึบปัญหาไม่ได้ เพราะอำนาจของปัญญาแทงทะลุปรุโปร่งไปหมดทั่วทั้งโลกธาตุ ไม่มีอันใดจะอาจเอื้อมปิดบังปัญหานี้ได้ และสามารถแทงตลอดไปหมดทุกหนทุกแห่งโดยไม่มีขอบเขตจนเห็นแจ้งขึ้นในตนเอง ฉะนั้นจงสนใจในปัญญา แม้จะเป็นความราบรื่นต่อการดำเนินเพื่อความเป็นพระพุทธรเจ้าและสาวก ท่านก็ดำเนินด้วยสติปัญญาอย่างนี้เหมือนกัน อย่าเข้าใจว่าท่านแหวกแนวไปคว้าเอาอะไรมาดำเนิน ให้นอกเหนือจากสติปัญญาและธรรมที่ท่านสอนไว้เสีย

เราดำเนินตามพระโอวาทที่ประทานไว้แล้วโดยถูกต้อง จะผิดพลาดจากหลักความจริงและผลที่มุ่งหวังไปไม่ได้ ถ้าได้ดำเนินตามสวากขาตธรรมแล้ว ผลยังจะกลายเป็นอย่างอื่น พระธรรมจะเรียกว่าสวากขาตธรรมและเป็นนียยานิกธรรมไปไม่ได้ ที่เป็นได้แบบนี้เพราะธรรมของพระองค์ยืนหลักตายตัวต่อเหตุผล ทนต่อการพิสูจน์ตลอดกาล เพราะฉะนั้นปัญหาข้อนี้จึงไม่ขึ้นอยู่กับธรรมว่าจะลำเอียงไปมา แต่ขึ้นอยู่กับเราจะต้องพิสูจน์ตัวเองเป็นลำดับไป

จงเป็นผู้มีสติรู้ตัวเอง และมีปัญญาวิพากษ์วิจารณ์เรื่องของตัวเองเสมอไป เพราะหน้าที่ของเราซึ่งเป็นนักบวชมีเท่านั้น กิจการของโลกเรื่องของโลกต้องยกให้โลกเขา เราอย่าไปเกี่ยวข้องเสียตาย แต่การปฏิบัติถูกต้องตามพระโอวาทเพื่อความหลุดพ้นจาก

ทุกข์โดยชอบแล้ว จงถือเป็นกิจจำเป็นและหน้าที่ของเราโดยเฉพาะ กิเลสตัวใดอาจ
เอื้อมเข้ามา จงบังคับกำจัดออกให้หมดด้วยน้ำใจกล้าหาญของนักบวช อายายอมให้เข้า
มาเกี่ยวข้องกับพัวพันกับจิตได้ จงพิจารณาตามที่กล่าวมานี้ ภายทั้งก่อนมีเต็มอยู่ในตัวของ
เราจะไม่รู้อย่างไรเล่า ความรู้เห็นทางกายนี้ชัดเจนด้วยปัญญาฉันทิ สภาพภายนอก
ทั่วๆ ไปซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน ต้องรู้เห็นชัดเจนด้วยปัญญาฉันทิ เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ประกาศตัวอยู่ตลอดเวลาอกาลโก ถ้าปัญญาได้หยั่งลงสู่กองชั้นซึ่ง
เป็นคลังแห่งไตรลักษณ์แล้วต้องรู้ เมื่อรู้จริงแล้วต้องปล่อยวางทันที จะยอมทนทุกข์ถือ
รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่าเป็นตนต่อไปอีกอย่างไร และจะไม่เห็นกระแสของ
ใจซึ่งเที่ยวพลุกพล่านในอาการทั้งหลายเหล่านั้นตลอดทั้งวันทั้งคืนได้อย่างไร

ก็อะไรเล่าเป็นตัวใจผู้ก่อเหตุแห่งความไม่สงบอยู่ทุกขณะ และเป็นข้าศึกตัวลือ
นามแห่งไตรภพ เริ่มพิจารณาเบื้องต้นก็เห็นว่ารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ว่าเป็น
ข้าศึก เมื่อรู้แจ้งชัดด้วยปัญญาแล้ว สภาพนั้นก็เป็นสัจจะของจริงตามสภาพของตนๆ
ไม่ปรากฏว่าเป็นข้าศึกต่อผู้ใด น้อมปัญญาย้อนหลังเข้ามาพิจารณารูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณว่าเป็นข้าศึกแก่ตน แต่แล้วสิ่งเหล่านั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกับสภาวะที่
พิจารณาผ่านมาแล้วโดยเป็นสัจจะของจริงอันเดียวกัน ไม่เคยตั้งตัวเป็นข้าศึกต่อผู้ใด
แล้วอะไรเล่าเป็นกัจจกรหมุนตัวเองอยู่ขณะนี้ อะไรเป็นผู้คว้าน้ำเหลวอยู่ตลอดเวลา
อะไรเป็นผู้ฉลาดแต่กับโง่ต่อตัวเอง อะไรเป็นผู้ชนะเขาแต่กลับแพ้ตัวเอง อะไรเป็นผู้
หมุนไปตามสภาวะทั้งหลาย และถือสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นตนเป็นสมบัติของตน แต่ตนกลับ
เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นโดยไม่รู้สีกตัว

เมื่อปัญญาได้พิจารณายอกย้อนจนรวมตัวแล้ว ไม่เห็นมีอะไรแม้แต่สิ่งเดียวจะ
ประกาศตนออกมาว่า เป็นตัวกิเลสตัณหาวิภูฏะพาหมุนเวียนเปลี่ยนตัวเองให้เป็นไป
ต่างๆ ภายใต้วงล้อมของจักรตัวใด มีสิ่งเดียวคือวิภูจิตที่ท่านให้นามว่า อวิชชา เป็นนัก
ท่องเที่ยว นักล่าภพล่าชาติความเกิดๆ ตายๆ จนเจ้าตัวหลงความเป็นมาผ่านมาของตัว
เอง ไม่ทราบว่าได้เที่ยวล่าภพล่าชาติไปที่ไหนบ้าง รู้และจำไม่ได้เลย นี่คือวิภูจิต จิตดวง
ท่องเที่ยว และธรรมชาตินี้ไม่มีเครื่องมือใดๆ จะสามารถพิสูจน์ขุดค้นและทำลายได้
นอกจากสติกับปัญญาประกอบกับองค์ความเพียรพิจารณาไม่หยุดยั้งเท่านั้น จึงจะ
สามารถทำลายธรรมชาตินี้ได้

ปัญญาทำการถากถางสิ่งปกคลุมทั้งภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง
สัมผัส ทั้งภายใน คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณออกจนหมดสิ้น ยิ่งเห็นกระแส
ของอวิชชาและตัวอวิชชาปรากฏตัวอย่างเต็มที่ และจะได้ปฏิเสธสภาวะทั้งหลายว่ามัน
ไม่ใช่ตัวกิเลสตัณหาและไม่ใช่วิภูจักรแต่อย่างใด นอกจากความรู้ที่แสดงตัวอยู่ตลอด

เวลาผู้เดียวเท่านั้น ปัญญาชุดค้นลงไปว่า ผู้รู้นี้เป็นอะไรอีก พิจารณาลงไปก็เห็นแต่ไตรลักษณ์เต็มตัวในวัฏจิตดวงนั้น ฉะนั้นธรรมชาตินี้จึงเป็นกงจักรและเป็นโลกอย่างเต็มดวง เพราะถ้าไม่เป็นไตรลักษณ์ จะเป็นโลกและเป็นสมมุติไปไม่ได้ ต้องเป็นวิมุติไป ความดีความชั่ว สุข-ทุกข์ ซึ่งเป็นสมมุติเกิดมาจากไหน นอกจากจะเกิดจากจิตอวิชชา ซึ่งเป็นตัวสมมุติด้วยกัน นี่เรื่องของปัญญา มาถึงขั้นนี้แล้วกลายเป็นปัญญาอัตโนมัติ หมุนรอบตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีใครมาบังคับ เรื่องของตนมีมากมีน้อย, ผิด-ถูก, ดี-ชั่ว, หยาบ-ละเอียด จะรู้เท่าทันและปล่อยวางไปเป็นลำดับไม่รู้รอ จะทนทานและปิดบังปัญญาไว้ไม่ได้

เรื่องดี-ชั่ว, สุข-ทุกข์ เป็นต้น จะปรากฏขึ้นจากจิตอวิชชานั้นทั้งหมด และเห็นจิตอวิชชานั้นเป็นตัวกิเลสตัณหา ตัวกงจักรและตัวสมมุติอย่างเต็มดวง ธรรมชาตินี้ได้ถูกปัญญาสกัดฟาดฟันลงโดยไม่หยุดยั้ง ถึงกับตั้งตัวอยู่ไม่ได้ ที่มันของวัฏจิตคืออวิชชาก็แตกกระจายลงในขณะนั้น ปัญหาโลกแตกซึ่งเคยครองหัวใจมาเป็นเวลานานแสนกัป นับไม่ถ้วน ก็ได้แตกกระจายหายสูญไปพร้อมๆ กันกับอวิชชาได้ดับไป ธรรมอัศจรรย์ซึ่งมีอยู่ในที่แห่งเดียวกันแต่ไม่เคยปรากฏตัว เพราะอำนาจของอวิชชาปิดบังไว้อย่างมิดชิด ก็ได้ปรากฏขึ้นอย่างเต็มที่ในขณะเดียวกันกับอวิชชาดับไป ธรรมชาติที่รู้ว่าวัฏจักรหรืออวิชชาดับไปนั้นแล ท่านให้นามว่าวิวิญญูะ หรือสุอุปาทิเสสนิพพาน คือนิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังครองชั้นธออยู่

เมื่อถึงธรรมชาตินี้แล้วจะว่าเป็นศิษย์พระตถาคตหรือไม่ว่าก็ตาม เพราะไม่ขึ้นอยู่กับคำพูดจาหรือดำริคิดเอาเฉยๆ แต่ขึ้นอยู่กับหลักธรรมชาติ เช่น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต ” ต้องเห็นทางข้อปฏิบัติด้วย เห็นทางความรู้ความฉลาดด้วยปัญญาด้วย เห็นในหลักธรรมชาตินี้ด้วยเป็นสักขีพยาน ฉะนั้นจงพากันดำเนินตามอธิบายมานี้ คำว่าวิมุติพระนิพพานทุกท่านจะได้ตามใครที่ไหน เพราะเป็นธรรมตายตัวอยู่กับข้อปฏิบัติที่พระองค์ประทานไว้อย่างตายตัวแล้ว ขอให้ดำเนินแบบตายตัว สละเป็นสละตายเพื่อปฏิบัติ สมบัติอันล้ำค่านั้นจะเป็นของเรา เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาดเฉพาะพระองค์เดียว เป็นส่วนของเราทุกคน ขอแต่ให้ดำเนินตามสวากขาตธรรม คำว่านิยานิกธรรมการรื้อถอนตนออกจากสังสารจักร จะเป็นเรื่องของเราได้รับผลอย่างแน่นอน

การแสดงธรรมเพื่อบรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลายที่ได้มารวมกันหลายท่าน และได้โยกย้ายมาจากสถานที่ที่แตกต่างๆ ได้มารวมกันวันนี้ เห็นว่าเป็นโอกาสอันควร จึงได้แสดงธรรมในฐานะเป็นกันเองให้ฟัง จงนำไปไตร่ตรองและปฏิบัติต่อตนเองเพื่อความ เป็น ปุณฺณุกุเขตฺ ของตน และเป็น ปุณฺณุกุเขตฺ ของโลกให้ได้รับความร่มเย็น เป็นที่พึง

จิตพึงใจพึงเป็นพึ่งตายแก่ประชาชนทั้งหลาย จงระลึกถึงคำว่า **ปุณฺณุกเขตฺ** ของตนเป็น
ข้อหนึ่ง และ**ปุณฺณุกเขตฺ**ของโลกข้อที่สองจะตามมาเอง เพราะเป็นธรรมเกี่ยวโยงกัน
จงอย่าพากันหลงลืม **ปุณฺณุกเขตฺ** ดังกล่าวมา

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศานี้ ขอบุญญาคุณภาพแห่งองค์สมเด็จพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลายมีความสะดวก
กายสบายใจ ทั้งปฏิบัติเครื่องดำเนิน จงเป็นไปตามพระโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้า
จนถึงจุดหมายปลายทาง คือแดนแห่งวิมุตติหลุดพ้นไปได้ตั้งใจหมาย โดยเร็วพลัน
ทุก ๆ ท่านเทอญ.